

Innspill til Stortingsmelding om datadrevet økonomi og innovasjon

Norsk Industri deltok i innspillmøte 27. april, i regi av Kommunal- og moderniseringsdepartementet (KMD) og Kunnskapsdepartementet (KD). Deltakerne ble også oppfordret til å sende skriftlige innspill til arbeidet med Stortingsmeldingen i etterkant av møtet. Norsk Industri følger oppfordringen, og har i dette notatet trukket frem momenter som vi ber Regjeringen om å vurdere i det videre arbeidet med Stortingsmelding om datadrevet økonomi.

Data og bruk av disse er utvilsomt en viktig driver for økonomi og innovasjon. Det gjelder også i høy grad for norsk industri. Utnyttelse av egne og andres data er allerede i noen grad i bruk i industrien, for eksempel gjennom bruk av maskinlæring, stordata-analyse og deling av data på tvers av verdikjeder med bruk av ulike former for datadelingstjenester. Det fulle potensialet som ligger i tilgjengeliggjøring og deling av data er likevel ikke utnyttet, det være seg i industrien eller i resten av samfunnet. Dette gapet vil også bli større etter hvert som ny infrastruktur og nye verktøy tilgjengeliggjøres, som for eksempel 5G-nettverk og moderne analyseverktøy, samt standardiserte industrielle datadelingsplattformer. Timingen for å få på plass en politikk og en praksis som tilrettelegger for økt utnyttelse og deling av data innenfor industrien er derfor ikke bare god, men det haster også for at Norge skal kunne ta en ledende posisjon.

Fra industriens ståsted er det imidlertid en rekke utfordringer på veien mot en framtid der data effektivt kan brukes av den enkelte bedrift, og deles mellom selskaper for å effektivisere de industrielle verdikjedene. Det er flere gode grunner til at mange bedrifter venter med implementering av datadelingstjenester, til tross for at det er gevinster å hente. Det handler blant annet om at mange bedrifter i dag ikke har god nok digital kompetanse til fullt ut å utnytte data til prosess- og produktoptimalisering, i egen virksomhet og som del av en industriell verdikjede. Videre så vil det være viktig med basiskompetanse relatert til kontraktsmessige aspekter rundt data og datadeling. Mer om dette i eget avsnitt nedenfor («Kompetanse og dataøkonomi»).

I dette notatet vil vi særlig trekke frem viktigheten av at den private eiendomsretten står fast, når ny politikk for datadeling utmeisles. Her er det per i dag en rekke løse tråder og barrierer som må kartlegges og løses. Dette er et særdeles viktig arbeid hvor veien til dels blir til gjennom markedsbaserte erfaringer, og til dels gjennom offentlig og privat samarbeid. Vi må påse at raske reguleringer som skal sikre datadeling ikke hindrer bedriftene i å ivareta vern om egne verdier, inkludert egne data. Det er først når industrien har tillit til at begge hensyn ivaretas, at potensialet med datadeling i den nye dataøkonomien fullt ut kan høstes; både for tjenesteytende sektor og for fysisk produksjon fra industri med såkalt domenekompetanse.

Vi vil også understreke at data alene har begrenset verdi. Dataene må primært være i en kontekst, og da er domenekunnskapen viktig. Det vil si at anvendelse av dataene innenfor de bransjer, bedrifter og verdikjeder vi har i dag vil ha det største verdiskapingspotensialet. Data i en industriell kontekst når den er tilgjengeliggjort vil føre til økt sikkerhet, høyere produktivitet og regularitet, mulighet for bedre opplæring og trening osv. Relevante data må tilgjengeliggjøres, og da i hovedsak mellom relevante aktører i en (industriell) verdikjede. Det er også viktig å huske at målet med datadeling *ikke* er deling for delingens skyld, men at data tilgjengeliggjøres innad i bedrifter og mellom bedrifter hvor denne delingen gir en reell verdiskapning. Hensikten er å øke effektiviteten for hvordan man leverer produkter og tjenester, og hvordan man utvikler og drifter industrielt utstyr og industrielle anlegg.

Det blir i denne sammenheng derfor meningsløst å frakoble tjenesteinnovasjon og fysisk produksjon, da innovasjonskraften ligger i koblingen mellom disse. En stortingsmelding om datadrevet økonomi må derfor balansere det "nye" næringslivet med eksisterende, og sørge for at gevinstene fra en dataøkonomi fordeles rettferdig mellom ulike aktører fra forskjellige deler av verdikjeden – og ikke bare mellom aktører som opererer direkte mot sluttbruker.

Under følger noen momenter fra Norsk Industri til det videre arbeidet med Stortingsmelding:

- Industri og myndigheter må fortsette samarbeidet for å dele nyttige data fra det offentlige. Det er god logikk i å dele data bredt og uten at det må betales for på nytt. Tilsvarende synes EU å tenke, med deling mellom landene. Dog er det et par utfordringer med industrispionasje og teknologisk avhengighet av data (hovedsakelig "gigantene" i USA). Norsk Industri mener Norge vil ha stor nytte av å følge med på, og delta aktivt i, arbeidet som gjøres i EU på dette området. Det vil ikke minst bidra til god kompetanseoverføring til UH/Institutt-sektoren gjennom forskningssamarbeid og tilgang til forsknings- og testsentre.
- Det offentlige må ikke sette som krav i ulike prosjekter og som en forutsetning for støtte at "det kreves at alle data deles". Husk at data fra eget utstyr, anvendelse eller modeller er konkurransefortrinn som bedrifter lever av. (Anbefaling 16, kap 9 og omtale i kap. 4.2.3 i ekspertrapporten Datadeling i næringslivet). Fokus må derfor være på deling av relevante data som faktisk er avgjørende for effektivisering av de industrielle verdikjedene, og hvor forretningsmodellene sikrer at de ulike aktørene får en rettmessig andel av verdiskapningen.
- Vi har fått en del henvendelser om manglende deling av data, og det bunner ofte i usikkerhet om man faktisk har lov til å dele dataene (eierskap). Her trengs det økt kompetanse og også regulering. Det bør beskrives i kontrakter, gjerne standardiserte kontraktsmal, om hvordan datadeling skal skje og hvilke data som skal deles og mellom hvilke aktører. Og fortrinnsvis også med en veileder.
- Primærdriveren for deling av data må være å bidra til at bedriften forbedrer sine prosesser, produkter og tjenester gjennom bruk av data, slik at de får bedre betalt for produktene og tjenestene de tilbyr. At vi som industrinasjon lykkes med dette vil være avgjørende for industriens konkurransekraft på en internasjonal arena. Vi ser at særlig SMB-bedriftene har behov for støtte og kompetanseutvikling for å ta seg gjennom denne digitale overgangen.
- I mange tilfeller er det en åpenbar gevinst med datadeling fra et industrielt ståsted. Et vinn-vinn-eksempel fra datadeling er når Framo leverer pumper til Aker BP, og ikke får betaling for dataene som deles. Derimot gir dataene Framo høyere marginer ved at de kan leverer pumper med bedre oppetid (høyere regularitet) og lavere vedlikeholdskostnader, og gevinsten av å dele data er dermed både opplagt og gjensidig.
- I andre bransjer og verdikjeder, opplever imidlertid bedrifter (særlig underleverandører og i SMB-segmentet) at det er et stort press på deling av data, mens det mangler gevinst med deling for bedriften eller at gevinsten ikke er like åpenbar. Da kan et betalingssystem som gjør at virksomheter kan få betalt for delte data, i det disse blir benyttet av en annen aktør, være en løsning. Et slikt system vil kunne fungere som et insentiv til deling av data der det åpenbart er en ubalanse mellom aktørene i et dataøkosystem. Men man får altså betalt når delte data benyttes, og dette vil forhåpentligvis være insentiv for stadig mer datadeling.
- Vi ser mange gode forslag fra utvalget i rapporten Datadeling i næringslivet, og støtter at det jobbes videre med å klargjøre, utdype og etablere god praksis innen kapitler fra rapporten som "felles suksessfaktorer for å realisere verdi fra datadeling i verdikjeder", "behovet for strategisk og finansiell forankring i toppledelsen" og "Kultur og kompetanse".

Kompetanse og dataøkonomi

Norsk Industri er også opptatt av å styrke den digitale grunnkompetansen hos ansatte. Særlig bør det offentlige øke sin innsats i kompetanseheving for ansatte i SMB.

Når det gjelder datadeling er vi særlig opptatt av kompetansetiltak som setter nøkkelpersoner i bedriftene bedre i stand til ikke bare å vurdere egne data, men også hvordan man kan benytte disse til å forsterke kvalitet og konkurransekraft på bedriftenes produkter og tjenester. Kompetanse knyttet til eierskap til data er mangelvare. For en bedrift er dette kritisk kompetanse som den må ha, både for å kunne vurdere muligheten for ny forretningsutvikling, og for å verne om sin kjernevirksomhet. Og videre – hva bør bedriftene ha med i kontrakter for å sikre fremtidig tilgang til data fra delingsplattformer. For å nevne noe. Dette er kritisk kompetanse som bedriften må ha for å sikkert og trygt kunne delta i datadelingsøkonomien. Igjen, her kan man lage standard kontraktsmaler relatert til dette temaet.

Dette vil særlig være personer som jobber med forretningsutvikling og ledelse som trenger kompetanse til å vurdere hvilke data som er kritiske for egen kjernevirksomhet og forretningsutvikling, og hvilke data som kan deles.

Ansvarsfordelingen mellom staten, arbeidslivet og academia er viktig. Vi mener at det bør utvikles veiledere for SMB-bedrifter, og gratis EVU-tilbud som kan spres til nøkkelpersoner i bedriftene.

Cybersikkerhet er også et element som bedriftene må vurdere i forbindelse med datadeling. I takt med økende omfang av digital og tilkoblet teknologi i virksomhetene, øker også behovet for kompetanse på cybersikkerhet. Kompetansen på dette området i industrien i dag er ikke tilstrekkelig, gitt den kompleksiteten de opererer i, både innenfor egen virksomhet og i kontakt med kunde, underleverandører og andre aktører i "økosystemet". Industriell cybersikkerhet (såkalt «OT security») er et område som Norge kan ta mål av seg til å bli ledende på, gitt den sterke industrielle kompetansen i Norge.

Vi mener academia og fagskoler må tilby korte utdanningsmoduler, utviklet på oppdrag fra arbeidslivets parter. Slik kompetanseheving vil gi en bedre balanse mellom aktørene i verdikjeder og økosystem, og vil bidra til at industrien får sterkere incentiver til å dele data.

Erfaringer vi har gjort oss fra bransjeprogrammet for industri og bygg gjør at vi tror tett samarbeid om EVU vil smitte over på utviklingen av ordinære utdanningsløp med tanke på innhold, og vil styrke arbeidslivsrelevans for alle typer utdanning.

For å sikre flyt av nye ideer og tilnærminger, bør det offentlige legge enda mer til rette for at det er enkelt og friksjonsfritt for utenlandske statsborgere med essensiell ekspertise å få opphold og arbeidstillatelse i Norge

Norsk Industri ønsker med disse innspillene Regjeringen lykke til videre i arbeidet med ny stortingsmelding om datadrevet økonomi.

Majorstua, 30. april 2020

Knut E. Sunde, Direktør